

Archiv obce Nové Domky

1922 – 1940

Inventář

Číslo EL NAD: 805
Evidenční číslo pomůcky: 281

Obsah

Úvod.....	3
I. Vývoj původce archivního souboru.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního souboru.....	8
III. Archivní charakteristika archivního souboru.....	8
IV. Stručný rozbor obsahu archivního souboru.....	8
V. Záznam o uspořádání archivního souboru.....	8
Příloha č. 1 – Seznam použitých pramenů a literatury.....	9
Příloha č. 2 – Seznam použitých zkratk.....	10
Inventární seznam.....	11

Úvod

I. Vývoj původce archivního souboru

Organizaci místní samosprávy, převedením pravomocí do rukou obcí, předcházelo zrušení roboty a poddanství v roce 1848. Následoval zákon o provizorním zřízení obecním č. 170/1849 Ř. z. ze dne 17. března, který zrušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů ve správě venkovských obcí, kde vrchnost doposud zastupovali venkovští rychtáři a konšelé, pověřeni vykonáváním částečné a obecné samosprávy. Stále ještě omezené obecní pravomoci zaručily obcím alespoň základní práva, mezi něž patřila práva: svobodné volby zástupců, domovské, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejnit veřejně výsledky obecního hospodaření a zveřejnění jednání obecních zástupců. Jednalo se o zlomový počín, vyvolaný zejména tlakem na politickou situaci ve státě. Zprvu udílená samostatnost zemská přenesla se na úroveň krajskou, okresní a obecní. Přestože by se tak mohlo zdát, že majitelé dosavadních panství tím přišli o řadu výhod, opak je skutečností. Mohli snáze uplatnit svůj vliv především tam, kde jej potřebovali využít nejvíce. Postupně mohli získat kontrolu nad obcemi a později nad celými okresy.

Shora uváděná zákonná úprava, takzvané Stadionovo prozatímní obecní zřízení, vycházela z uvozovacího patentu a v něm uvedeného hesla, že základem svobodného státu je svobodná obec. Zákon jej zachovával tak, že hovořil o obcích místních, okresních a krajských. Skutečně platnými se však staly pouze předpisy o obcích místních.

Obce se staly nejnižším článkem místní samosprávy. Obvod těchto obcí se shodoval s katastrálním územím. Novým prvkem se stalo zavedení pravidla, že každé sídliště se muselo stát obcí či součástí obce nazývané osadou. Dřívější rozdíly mezi sídlišti různých stupňů byly zachovány pouze v názvoslovích těchto obcí, jako města, městyse čili městečka a vesnice či vsi. Každá obec náležela do určitého soudního a politického okresu a každá osoba musela patřit do evidence některé obce. Pokud některé z obcí nesplnily zákonné požadavky, mělo se přistoupit k jejich sloučení s jinou obcí, přestože by s tím dotčená obec nesouhlasila.

Stadionovo zřízení rozlišovalo dvojí působnost obce. Obec se měla starat především o svoje vlastní záležitosti, obecní zřízení tehdy hovořilo o přirozené působnosti obce. Ve své působnosti nemohla být obec omezována mimo zákonem uváděné případy. Jakýmsi protipólem přirozené působnosti obce se stala působnost přenesená. Tato působnost zahrnovala obstarávání určitých veřejných věcí, které obci nařizovala státní správa.

V každé obci se povinně zřídily dva orgány, obecní výbor a představenstvo. Obecní výbor volený na tři roky představoval kolegiální orgán a rozhodoval většinou hlasů. Disponoval však pouze usnášecí a dozorcí mocí, bez možnosti použít moc výkonnou. Užším orgánem, voleným právě z členů obecního výboru, se stalo obecní představenstvo. Skládalo se ze starosty a alespoň dvou radních. Nepředstavovalo ovšem kolegium, radní vytvářeli jen pomocný a zastupující orgán v době starostovy nepřítomnosti v úřadu, samotný starosta se stával výkonným orgánem, který prováděl usnesení obecního výboru.

Nad samosprávnými orgány se zavedla instituce dozoru a starosta mohl využívat práva prozatímního odložení výkonu rozhodnutí obecního výboru, pokud to odporovalo zákonům nebo mohla být způsobena škoda obci samotné. V roce 1850 došlo k rozšíření dozorcí moci a místním obcím přibyla policie. Nadřízený okresní úřad měl dohlížet na práci starosty v oboru

místní policie patřící do přirozené působnosti obce. V nutných případech pak uváděl věci do pořádku. Vláda mohla obci kdykoliv výkon místní policie odejmout a zabezpečit její činnost za pomoci vlastních orgánů.

Vlastní činnost obecní samosprávy začala v roce 1850, kdy byly aktivovány nově zřízené státní politické úřady. Došlo k územní reformě obcí a obecní samospráva se posléze stala skutečností.

K vydání dalšího obecního zřízení došlo v roce 1859, v platnost vstoupilo pouze ustanovení o domovském právu a navíc nastalo odstranění veřejnosti jednání orgánů obecní samosprávy. Po vydání Říjnového diplomu docházelo k postupnému odstranění zásahů do samosprávy. V roce 1861, po volbách do obecních orgánů, v nichž zvítězili ve většině měst v Čechách čeští zástupci, byla veřejnost jednání zavedena opět. Rok poté vstoupil v platnost rámcový říšský obecní zákoník jako výsledek jednání mezi vládou, snažící se dostat obce pod větší kontrolu, a mezi parlamentem. V roce 1863 bylo vydáno obecní zřízení a řád volební pro Slezsko, o rok později také pro Moravu a Čechy č. 7/1864 Z. z. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce příslušné země s výjimkou statutárních měst. Každá nemovitost musela náležet do svazku některé obce. Samosprávné obce se mohly slučovat a rozlučovat a za určitých okolností měnit svoje hranice, o čemž však s konečnou platností rozhodovaly zemské sněmy.

Obecní zřízení rozlišovala dva druhy občanů do obce náležejících. Jednalo se o skupinu osob spojenou s obcí na základě jakéhosi hmotného svazku či o skupinu osob přespolečných. Je zřejmé, že prvně uváděná skupina disponovala všemi výhodami, které jí ze zákona příslušely, avšak nejdůležitějším právem bylo právo volební.

Voliči oprávnění k volbě volili na tříleté funkční období obecní výbor. Počet členů výboru se odvíjel podle zalidněnosti obce a v Čechách se pohyboval mezi osmi a 36 členy, na Moravě od sedmi do 30 členů. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a obecního radního. Počet členů obecního představenstva nesměl přesahovat třetinu členů obecního výboru, počet radních však nemohl klesnout pod dva. Obecnímu výboru se v této době občas říkalo obecní zastupitelstvo. Každý volitelný a řádně volený občan byl povinen volbu přijmout, výjimky z tohoto pravidla byly přesně stanoveny.

Obec, její činnost a veškerý život v ní tak v podstatě existoval v nezměněné podobě téměř do roku 1918, kdy se po vzniku nového, samostatného státu přijala zcela odlišná opatření pro obecní samosprávu.

Základním pravidlem pro chod obce po roce 1918 zůstal nadále předpoklad, že o obecních záležitostech může rozhodovat pouze osoba, která přispívá na udržování obecního hospodářství, avšak vyvstala potřeba řešit situaci s volebními řády. Na počátku roku 1919 tak vstoupila v platnost dvě zákonná nařízení, zákon č. 75/1919 Sb. o řádu volení v obcích a zákon č. 76/1919 Sb. o novele k obecnímu zřízení.

Volební řád představoval výsledek dohody občanských stran se sociální demokracií a přinášel značnou demokratizaci. Přiznával totiž všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo při volbách do obcí všem osobám, které měly v obci alespoň tříměsíční trvalé bydliště, a které nebyly určitým způsobem diskvalifikovány a dosáhly věku 21 let. Pasivní volební právo se přiznalo osobám ve věku od 26 let a volený musel alespoň jeden rok v obci bydlet. Volilo se na základě kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení. Volební období se prodloužilo na čtyři roky, v roce 1933 na šest let, aby se sjednotila délka volebních období

s ostatními samosprávami. Vznikly obecní finanční komise, v nichž jednu polovinu představovali zástupci zvolení obecním zastupitelstvem a druhou zástupci jmenovaní okresním úřadem. Jednalo se tak především o kontrolu ze strany státu, který si v obcích nepřál převahu socialistické většiny, která by mohla volně nakládat s obecními prostředky. Komise mohly kontrolovat veškeré obecní hospodaření a odvolávat se proti všem usnesením obecního zastupitelstva finanční povahy.

Zákonná novela obecních zřízení rozeznávala tyto řádné orgány obcí: obecní zastupitelstvo, obecní radu, starostu, případně jeho náměstky a komise.

Obecní zastupitelstvo nahradilo dřívější obecní výbor. Jeho zvolení se účastnili všichni voliči oprávnění k volbě a skládalo se z devíti až 60 členů podle počtu obyvatel v obci.

Ze svého středu volilo obecní zastupitelstvo obecní radu, která nastupovala na místo dřívějšího obecního představenstva. Skládala se ze starosty, jeho náměstka či náměstků a členů rady, radních. Počet všech těchto členů činil znovu jednu třetinu obecního zastupitelstva, proto se stanovil počet jeho členů na devět, aby rada byla nejméně tříčlenná. Plnila totiž také funkci obecního trestního senátu, a tento musel být nejméně tříčlenný, tvořil jej starosta a dva radní.

Došlo k jasnému vymezení významu obecní rady, totiž že obecní rada tvoří sbor, který se za předsednictví starosty usnází na všech věcech, jež podle zákona nebo podle zákonných nařízení nejsou vyhrazeny obecnímu zastupitelstvu. Toto ustanovení utvářelo z rady primární orgán obce.

Obecní zastupitelstvo volilo ze svého středu rovněž starostu a jeho náměstka, v obcích s počtem převyšujícím 24 členů zastupitelstva se volili náměstci dva. Volba starosty nemusela být potvrzena státem, zákon č. 122/1933 Sb. o změnách řádu voleb v obcích však stanovil, že volbu starosty schvaluje státní úřad. Pokud státní úřad volbu starosty a jeho náměstků nepotvrdil, pozbývala tato volba platnost a obecní zastupitelstvo bylo povinno uskutečnit volbu novou. Kdyby se však zastupitelstvo zdráhalo provést novou volbu, pozbývala by platnosti také volba členů obecního zastupitelstva. Politický úřad jmenoval do čela obce správní komisi a v příhodné době vypisoval novou volbu obecního zastupitelstva. Podle shora psaného je jasně viditelné, že těmito ustanoveními byla obecní samospráva značně okleštěná. Státní úřady nezavazoval žádný termín k vypsání nových voleb obecního zastupitelstva.

Právním obcí bylo zřizovat si poradní a přípravné sbory ve formě komisí.

Nejdůležitějším orgánem, v jehož rukách spočívala rozhodující moc, byla obecní rada. Její zasedání byla neveřejná a konala se poměrně často. Obecnímu zastupitelstvu byly vyhrazeny pouze některé věci, schvalovalo zejména obecní rozpočet, jeho schůze se měly konat alespoň jednou za dva měsíce a byly veřejné. K určitým funkcím starosty patřilo svolávání schůzí obecní rady a obecního zastupitelstva, zastupování obce navenek apod.

Mezi mimořádné orgány obce patřil vládní komisař nebo správní komise. Pokud zemský úřad rozpustil zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán (komisař, správní komise). Tento mimořádný orgán vedl správu obce do řádné volby a dosazení nově zvoleného zastupitelstva. Pravomoc přechodných orgánů zůstala omezena na běžné záležitosti a kromě toho směl provádět pouze neodkladné akty, jejichž prodlením by mohla obci vzniknout škoda.

V období německé okupace pohraničí v letech 1938 – 1945 se charakter veřejné správy výrazně odlišoval od předešlého. V odtržených pohraničních částech republiky vstoupil v

platnost říšskoněmecký systém a došlo k odstranění volitelnosti orgánů územní samosprávy. Na protektorátním území vznikly správní orgány řídicí se poněkud upravenou verzí týchž zákonů. V pohraničí převzala dočasně, do 20. října 1938, veškerou výkonnou moc armáda. Z jejího pověření vedli armádní zástupci veškeré existující správní orgány.

Nejdůležitějším obdobím ve vývoji sudetské správní organizace byla krátká doba od 21. října 1938 do 30. dubna 1939. Došlo k přijetí významných zákonných opatření a vybudování celé správní sítě. Vznikla tzv. Říšská župa sudetská (Reichsgau Sudetenland) a celé území se rozdělilo na venkovské a městské okresy (Landkreise a Stadtkreise). Ve venkovských okresech byly utvořeny úřady landrátů (Der Landrat) navazující na prvorepublikové okresní úřady. Došlo k faktické likvidaci územní samosprávy. Ve správě obcí se zavedl tzv. vůdcovský princip a správu obce tak zastával pouze starosta. Stálými zástupci starostů se stali přidělcenci (Beigeordnete). První přidělenec byl podle zákona prvním a stálým zástupcem starosty, zbývající přidělcenci byli stálými zástupci pouze ve svých pracovních oborech (sociální péče, policie, zdravotnictví, školství apod.), starosta však mohl vztáhnout každou z těchto záležitostí na sebe. Další obecní orgán představovali obecní radové obstarávající trvalý kontakt mezi obecní správou a ostatními obyvateli. Jednalo se o nejméně 12 a nejvíce 36 členů a zákon stanovil, ve kterých záležitostech se musí starosta s obecní radou poradit. Kromě obecních radů existovali ještě poradci, kteří vykonávali poradní činnost pro starostu a přidělcence v určitém správním oboru nebo jiné speciální otázce. K obecním orgánům patřila také porada obecních radů a poradců. Starosta je zval v přiměřené lhůtě k poradě a oznámil jim její důvod.

O zajištění vzájemné symbiózy mezi obecní správou a nacistickou stranou se staral zmocněnec NSDAP. Ze zákona požíval značného vlivu na správu obce, aby dohlédl na správnou interpretaci nacistických zájmů ve svěřené obci. Starosta a přidělcenci z povolání vykonávali svůj úřad 12 roků, pokud se jednalo o úřad čestný, krátka se doba na 6 roků.

Činnost obecních úřadů zanikla v roce 1945, kdy byly nahrazeny soustavou národních výborů. V pohraničí navazovaly na obecní úřady místní správní komise jmenované postupně v letech 1945 – 1946.

Ves Nové Domky, nalézající se přibližně 6,5 kilometru severozápadně od Přimdy, vznikla v prostoru panského lesa na území nově formovaného panství Velké Dvorce někdy po roce 1699, kdy se na daném místě usadil první správce vrchnostenských lesů, dosazený sem majitelem panství, hraběcí rodem Kolovratů.

K dalším, v historii užívaným názvům vsi patřily především německé Neuhausel, lidově Nahaesle, Neuhauszln, Neüheyszl, Neüen Haüszl a Neuhausl.

V průběhu následujícího desetiletí se ves rychlým tempem rozrůstala a to především zásluhou osadníků z Diany. Vzhledem k charakteru krajiny a velikosti tehdejšího lesního revíru je pravděpodobné, že ves měla sloužit jako útočiště pro nově příchozí zaměstnance lesního průmyslu, o který jevíli Kolovratové mimořádný zájem. Další, zajisté neméně důležitý prvek při kolonizaci dosud nedotčených míst velkodvoreckého panství představovala blízkost hranice s Bavorskem. Kvůli vyznačení hranic lesních revírů na panství a eventuální budoucí zajištění ochrany snadného přístupu pro těžbu dřeva, pronikli hraběcí „kolonisté“ na samotnu hranici s Bavorskem (což potvrzuje založení hraniční vsi České Nové Domky o 8 kilometrů na západ). Panství Velké Dvorce a pozdější velkostatek téhož názvu zůstal v držení rodu pánů z Kolovratů do roku 1942, kdy jim byl zabrán a prohlášen za německý majetek. Tento stav setrval do roku 1945. V majetku rodu Kolovratů dosáhla ves konce patrimoniální správy v roce 1850.

Katastrální území obce tvořily Nové Domky s osadou Hraničky.

Do roku 1862 patřily Nové Domky pod Krajský úřad v Chebu a současně od roku 1850 pod nově zřízené Okresní hejtmánství v Tachově. Zároveň se vznikem politických okresů vznikly v roce 1850 také okresy soudní. Obec Nové Domky se stala součástí nově vzniklého soudního okresu Přimda (zůstala v něm až do roku 1945). Při další reorganizaci správy v roce 1855 byla sloučena politická a soudní správa a vznikl Smíšený okresní úřad Přimda, jehož součástí byla též obec Nové Domky. K definitivnímu rozdělení politické a soudní správy došlo v roce 1868, kdy bylo znovu obnoveno Okresní hejtmánství v Tachově. Po připojení okresu Tachov k německé „Třetí říši“ spravoval obec Landrát v Tachově.

Archivní soubor AO Nové Domky zastupuje pouze pamětní kniha obce. Pisateli kroniky byli v průběhu několika let vysloužilí či aktivní učitelé z tamní obecní školy. Kniha samotná je velkolepou historickou sondou, která svým významem a obsahem dalece překračuje katastr obce. Popisuje a zachycuje události přímo související nejen s panstvími Tachov a posléze Velké Dvorce, ale dokonce se časově vrací k počátkům české země. Přestože kniha zachycuje pouze nepatrné časové období z hlediska existence obce, 1926 – 1940 (k založení došlo již v roce 1922), autoři na něj spotřebovali téměř polovinu z kapacity knihy. Nepřekvapuje tak, že v ní nechybí, krom jiného, detailní popisy vsí Hraniček a České Nové Vsi, přičemž autoři se neomezili na prosté konstatování faktů. Ke zdůraznění autentičnosti svých tvrzení neváhali opsat mnohastránkové statě z aktového materiálu velkostatkového archivu či pamětních farních knih. V knize nechybí detailní popisy krajiny, její změny a vývoj v průběhu staletí. Kniha je unikátní zásobárnou dat, ze které je možné čerpat encyklopedickým způsobem. Záznamy utrpěly pouze tím, že byly vzhledem ke svému rozsahu nejprve shromážděny a posléze retrospektivně zapsány naráz. Když se v roce 1937 z obce odstěhoval tehdejší pisatel knihy, bylo tím její vedení na tři roky přerušeno. V roce 1940 se v knize objevilo pouze několik strohých záznamů a tím byla kniha ukončena nastálo.

Následující přehled obecních starostů.

představený obce/starosta	funkce od roku	funkce do roku
Georg Schwandtner	1850	?
Wolfgang Meixner	1875	1889
Jakob Engl	1889	1901
Georg Meixner	1901	1918
Josef Schön	1919	1919
Johann Scheinkönig	1919	1931
Josef Schön	1931	1938
Josef Schmidt	1938	1945

II. Vývoj a dějiny archivního souboru

Vzhledem k okolnosti, že se nezachoval přírůstkový seznam tehdejšího okresního archivu v Tachově, nelze určit kdy a pod jakým přírůstkovým číslem se pamětní kniha obce Nové Domky do okresního archivu dostala. Totéž lze prohlásit o protokolech či zápisech o dohlídkách spisovny, neboť pokud k nějakým došlo, nedochoval se o tom záznam. MNV Nové Domky zanikl v roce 1953, lze tedy předpokládat, že materiál byl převzat mimo běžnou skartaci či společně se svazem materiálu z obce Rozvadov, se kterou se Nové Domky sloučily.

Kniha byla zřejmě zařazena do Sbírký kronik EL JAF 450, protože v roce 1978 je uváděna mezi ostatními kronikami uloženými v okresním archivu. V návaznosti na revizi všech archivních souborů, provedenou v SOkA Tachov v letech 1999 – 2001, vznikl nový archivní soubor AO Nové Domky (revizní list z 21. 12. 2000).

III. Archivní charakteristika archivního souboru

Materiál archivního souboru AO Nové Domky pochází z let 1922 – 1940. Jedná se o 1 úřední knihu o celkové metráži 0,03 bm.

Vzhledem k umístění obce v oblasti s převažujícím německým obyvatelstvem je v dochovaných písemnostech užíván německý jazyk.

Archivní soubor byl uspořádán podle metodického návodu pro pořádání archivních souborů obcí.

V archivním souboru se nalézají písemnosti I. kategorie.

Fyzický stav archivního souboru je dobrý.

K vnitřní skartaci nebyly navrženy žádné písemnosti.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního souboru

Jediným, za to však velice důležitým zdrojem informací, který se v archivním souboru AO Nové Domky dochoval, je pamětní kniha obce. Přestože je její aktivní doba poměrně krátká, obsahuje jedinečný soubor informací, který může sloužit nejen při práci s tímto archivním souborem, ale také ke studiu obecních historií v blízkém okolí.

V. Záznam o uspořádání archivního souboru a zpracování archivní pomůcky

Archivní soubor uspořádal a pomůcku sestavil Miroslav Vetrák v prosinci roku 2007 ve Státním okresním archivu Tachov.

V Tachově, 30. května 2008

Miroslav Vetrák

Příloha č. 1 – Seznam použitých pramenů a literatury

- Adressbuch für den politischen Bezirk Tachau, Tachov [1925]
Adressbuch und Führer für den politischen Bezirk Tachau und Umgebung, Tachov [1914]
Heimatatlas des ehemaligen politischen Bezirkes Tachau – Pfraumberg, Geretsried 1973
Zdeňka Hledíková, Jan Dobeš, Jan Janák, Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Jihlava 2005
Zdeněk Martínek, Archiv obce, Archivní časopis, roč. 49, 1999
Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland, Haida s. d.
Antonín Profous, Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny, Díl III. M – Ř, Praha 1951
Reichsgesetz und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich Vídeň 1849
Reichsgesetz und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich Vídeň 1864
Sbírka zákonů a nařízení státu československého, Praha 1919
Sbírka zákonů a nařízení státu československého, Praha 1933
August Sedláček, Místopisný slovník království českého, Praha 1998
Seznam míst v království Českém, Praha 1913
Franz Schuster, Tachau – Pfraumberger Heimat, Ulm/D 2000
Státní oblastní archiv Plzeň, Průvodce po archivních fondech, svazek 3, Praha 1976
Übersicht der in Folge a. h. Gutschliessung vom 26. Juni 1849 genehmigten provisorischen Gerichtseintheilung des Kronlandes Böhmen, Praha 1849

Příloha č. 2 – Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
EL	evidenční list
EL JAF	evidenční list jednotného archivního fondu
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
evíd.	evidenční
inv. č.	inventární číslo
JAF	jednotný archivní fond
MNV	místní národní výbor
NAD	národní archivní dědictví
NSDAP	nacionálněsocialistická německá strana dělnická (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)
Ř. z.	Říšský zákoník
Sb.	Sbírka
s. d.	sine dato (bez datace)
SOkA	státní okresní archiv
Z. z.	Zemský zákoník

Inventární seznam

Inv. č. Obsah

Časový rozsah

Evid. jednotka

Obecní úřad od roku 1850 – 1945

Úřední knihy

Knihy všeobecné správy obce

1	Pamětní kniha obce	1922 – 1940	K 1
---	--------------------	-------------	-----

Název archivu:	Státní okresní archiv Tachov
Název archivní pomůcky (archivního souboru):	Archiv obce Nové Domky
Značka archivního souboru:	AO Nové Domky
Časový rozsah:	1922 – 1940
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 úřední kniha)
Počet inventárních jednotek:	1
Rozsah bm:	0,03
Stav ke dni:	30. května 2008
Archivní soubor zpracoval(a):	Miroslav Vetrák
Pomůcku sestavil(a):	Miroslav Vetrák
Počet stran:	13
Počet exemplářů:	5
Pomůcku schválil:	Mgr. Jan Edl